

เอดส์อีกครั้ง--ในปี 2532

อมร ลีลาธรรมี พ.บ.*

หากไม่กล่าวถึงการติดเชื้อโรคเอดส์ในปี พ.ศ. 2532 ก็ดูออกจะขาดความรับผิดชอบต่อสังคมไป จำนวนผู้ที่ให้ผลบวกกับการทดสอบหาแอนติบอดีต่อเชื้อโรคเอดส์นับจนถึงวันที่เขียนบทความนี้มีประมาณหนึ่งหมื่นแปดร้อยคนแล้ว ตัวเลขนี้เป็นตัวเลขที่รายงานเข้ามาซึ่งก็แน่นอนว่าจะยังมีผู้ที่ให้ผลบวกแต่ยังไม่ได้รับการตรวจหรือยังไม่ได้รายงานเข้ามาอีกมาก “มากเท่าไร” เป็นคำถามที่ทุกคนอยากทราบ แต่ก็ยังจนปัญญาที่จะตอบเพราะไม่ทราบว่าจะใช้วิธีการทางคณิตศาสตร์หรือสถิติมาทำนายจำนวนผู้ที่ติดเชื้อไปแล้วได้อย่างไร ประเด็นนี้อาจจะไม่สำคัญมากนักในขณะนี้ แต่จำเป็นสำหรับการวางแผนรับมือผู้ป่วยในอนาคตที่น่าสยดสยองกว่าคือ ในปี พ.ศ. 2532 นี้การตื่นตัวในโรคนี้ของหมู่คนอาชีพต่างๆ มีสูงมากจนถึงระดับนายกรัฐมนตรีก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญ ช่างตรงกันข้ามกับสถานการณ์ในตอนต้นปี พ.ศ. 2531 ซึ่งในตอนนั้นมีการตื่นตัวกันในโรคนี้ในหมู่คนเพียงเล็กน้อยจนต้องกระตุ้นกันอย่างรุนแรง บทความในวารสารโรคติดเชื้อและยาต้านจุลชีพ ฉบับ เม.ย.-มิ.ย. 2531 เป็นพยานในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งขอยกข้อความบางตอนมาให้อ่านอีกครั้ง

ข้อความตอนแรกนี้เป็นของนายแพทย์สมพันธ์ บุญยุคปลัด ซึ่งได้กล่าวคำปราศรัยในพิธีเปิดการประชุมวิชาการเรื่อง “สถานการณ์ปัจจุบันของโรคเอดส์และการรักษาด้วยยา Zidovudine”¹

...In the medical profession, it is our responsibility to make the utmost efforts in making the Thai public well aware of this disease which is potentially the most dangerous disease of our generation. We should all try to stop the spreading of this infection at all costs, NOW before it becomes too late! Let me ask you “Have we done enough?”...

*สาขาวิชาโรคติดเชื้อ ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

...As a Member of the Senate Committee on Public Health and Environment, I proposed to the Public Health Authorities in October last year (พ.ศ. 2530) that, similar to some countries, we urgently need a new law to cope with this problem more efficiently...

...WHO has warned that Thailand is facing an explosive epidemics of AIDS. May I ask you again “Will we let this thing happen to our community?”...

...We therefore must try to prevent and control this deadly disease, now at all cost! Again may I ask you “Have we done what should have been done?”...

...I would like to conclude my address, by quoting, the title of an Editorial in the Bangkok Post, April 8, of this year, which read “The Best Friend of AIDS is Apathy”...

และข้อความบางตอนจากบทบรรณาธิการในวารสารเล่มเดียวกัน²

“ข่าวร้าย จำนวนผู้เคยติดเชื้อ HIV มีถึง 1,000 คนแล้ว”

คงมีผู้แย้งว่า ตัวเลขดังกล่าวสูงกว่าจำนวนที่กระทรวงสาธารณสุขได้แจ้งให้ประชาชนทราบเร็วๆ นี้ ถ้าจะนับถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2531 คงอยู่ประมาณ 700 กว่า อย่างไรก็ตามผู้เชี่ยวชาญหลายท่านต่างคาดว่าจำนวนผู้ติดเชื้อมีมากกว่าที่ตรวจพบแน่ๆ...”

...อาจจะมีการรวมเพศหรือสำส่อนทางเพศคอยแจกเชื้อผ่านไปสู่อีกผู้ที่สำส่อนทางเพศด้วยกันและในหมู่หญิงอาชีพพิเศษ การแพร่เชื้อจะเป็นไปอย่างเงียบเชียบ เพราะกลุ่มติดยาเสพติดและหญิงอาชีพพิเศษเป็นผู้ที่ไม่มีตัวตนตามกฎหมาย...
...เมื่อบุคคลเหล่านี้ติดเชื้อจนมีจำนวนถึงระดับวิกฤตหรือ

ตกอยู่ในสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยบางอย่าง โรคก็แพร่ระบาดเข้าสู่สังคมที่นิยมการหาความสำราญทางเพศเป็นครั้งคราว จำนวนผู้ติดเชื้อก็จะพุ่งขึ้นมาอีกครั้งจนถึงระดับหนึ่ง ต่อมาจะเริ่มพบโรคนี้ในทารกแรกคลอดมากขึ้น ถึงยุคนั้นคงจะเป็นโรคสังคมวิปริต ถ้ายังไม่มียาหรือวัคซีนมาใช้ควบคุมโรค...

...ทัศนคติของสังคมต่อผู้ป่วยโรคเอดส์ ยังจะต้องได้รับการปรับ...

...จะทำได้เร็วโดยนาคารา...มาถ่ายรูปคู่กับผู้ติดเชื้อโรคเอดส์...

... และนับจากวินาทีนี้เป็นต้นไป โอกาสที่ดีที่สุด ในการควบคุมโรคเอดส์ก็ จะค่อยๆ หลุดลอยห่างจากมือเราไปทุกที หากไม่ออกแรงไขว่คว้าเสียแต่บัดนี้ กล่าวหาเมื่อถึงปี พ.ศ. 2532 ก็มานั่งนึกเสียดายเพราะโอกาสที่ว่านี้ลอยห่างไกลเกินกว่าจะติดตามและคว้าให้มาอยู่ในกำมือได้ ถึงเวลานั้นจุลชีพมารร้ายคงจะหายใจสะดวกขึ้นมากเพราะคอหอยรอดพ้นกำมือของวงการแพทย์ไทยไปหุดหวิด... ทั้งหมดนี้มาจากวารสารฯ ฉบับดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าโรคจะลุกลามไปทั่วทุกอาชีพและทุกจังหวัดของประเทศไทย เราก็ต้องยอมรับสภาพการณ์และหาวิธีการที่จะจัดการกับโรคนี้ด้วยวิธีการที่คุ้มค่าและเห็นอกเห็นใจผู้ติดเชื้อมากที่สุด ขณะเดียวกันต้องหามาตรการที่จะหยุดยั้งการแพร่โรคนี้อย่างฉับพลัน ถ้าสามารถหยุดการแพร่โรคได้ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปก็ยังมีหวังสำหรับชนรุ่นใหม่ที่เพิ่งปลอดจากโรคเอดส์นี้ มาตรการที่จะระงับการแพร่ของโรคได้อย่างฉับพลันในขณะนี้จะต้องเป็นวิธีการที่สังคมยอมรับด้วย ซึ่งก็น่าจะทำได้โดยชี้ให้เห็นถึงความรุนแรงของโรคและให้ความรู้อย่างกว้างขวางในหมู่ประชาชนทุกระดับทุกอาชีพถึงวิธีการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อโรคนี้ วิธีการแพร่เชื้อซึ่งเคยเป็นวิธีการที่สำคัญในอดีตคือ การเสพยาติดโดยใช้กระบอกฉีดยาร่วมกัน วิธีการนี้กำลังจะมีความสำคัญด้อยลงตามลำดับ เพราะดูเหมือนผู้ติดเชื้อยาเสพติดทั้งหลายติดเชื้อมันไปเป็นส่วนใหญ่ กลุ่มที่ยังไม่ติดในขณะนี้ก็มีความระมัดระวังมากขึ้นในการฉีดยาให้แก่ตัวเอง ส่วนการรับเลือดหรือผลิตภัณฑ์จากเลือดก็มีความปลอดภัยมากขึ้น เพราะได้ใช้มาตรการหลีกเลี่ยงการรับบริจาคโลหิตของผู้ที่เสี่ยงสูงต่อการติดเชื้อโรคนี้ และมีการตรวจเลือดทุกหน่วยที่รับบริจาคมาว่ามีแอนติบอดีต่อเชื้อนี้หรือไม่ ถึงแม้วิธีการตรวจเลือดจะยังไม่สามารถขจัดถุงเลือดติดเชื้อโรคเอดส์ได้หมดทุกถุงก็ตาม แต่ก็นับว่ามีความปลอดภัยเพิ่มขึ้นมากในเรื่องของการรับบริจาคเลือด ในอนาคตคงจะหันกลับมาสู่การใช้สารอื่นเข้ามาแทนเลือดหรือใช้เลือดของตนเองซึ่งบริจาคไว้ล่วงหน้าถ่ายกลับเข้าไป (autologous transfusion) ซึ่งจะเป็นวิธีการที่ปลอดภัยที่สุด ความเสี่ยงใน

การติดโรคเอดส์จากวิธีการดังกล่าวทั้งสองมีน้อยลงมาก ส่วนอีกวิธีการหนึ่งซึ่งกำลังแพร่เชื้ออยู่ในขณะนี้คือ การมีเพศสัมพันธ์กับผู้ติดเชื้อ ทั้งนี้เพราะ *รังโรคได้กระจาย* จากกลุ่มติดยาเสพติดเข้าไปในหญิงบริการแล้ว

ปัญหาของเราคือ ทำอย่างไรถึงจะหยุดยั้งการติดเชื้อจากการมีเพศสัมพันธ์ คำตอบที่ตรงไปตรงมาคือ การงดการเที่ยวสำส่อนทางเพศอย่างสิ้นเชิง มาตรการนี้จะเป็นวิธีการที่ระงับการแพร่เชื้อได้แน่นอนที่สุด ถ้าใช้มาตรการนี้เป็นหลักก็จะต้องหาวิธีการลดความกดดันจากความรู้สึกทางเพศ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ในกลุ่มชนบางกลุ่ม เช่น กลุ่มทหารเกณฑ์ เป็นต้น ส่วนใครจะเลือกใช้วิธีการใดนั้นดูไม่ยาก ซึ่งจะต้องไปหากันเองตามความเหมาะสมของสภาพกลุ่มชนนั้น เป็นที่น่ายินดีว่า (หรือเป็นข่าวร้ายของผู้ที่ประกอบธุรกิจในด้านอาบอบนวด) จำนวนผู้มารับบริการลดจำนวนลงอย่างฮวบฮาบ บางแห่งถึงกับต้องเลิกกิจการ เพราะมีผู้มาใช้บริการไม่ถึงร้อยละ 20 ของที่เคยมีอยู่ จนถึงกับมีการโต้เถียงกันทางหนังสือพิมพ์ว่า การป่าวประกาศแหล่งที่มีโรคเอดส์ในภาคใต้ทำลายธุรกิจท่องเที่ยวในแถบนั้นโดยสิ้นเชิงในเรื่องนี้ผู้ประกอบการบางประเภทอาจจะต้องมีการเสียสละให้แก่สังคมบ้าง เพราะรายได้จากการท่องเที่ยวจะลดลงและคงอยู่ชั่วระยะเวลาสั้นๆ ทั้งนี้เพราะถ้ามาตรการนี้ได้ผลในการหยุดยั้งโรคได้จริง จะทำให้จำนวนผู้ติดเชื้อไม่เพิ่มขึ้น ซึ่งก็จะนำสถานการณ์การท่องเที่ยวกลับไปสู่ที่เดิมได้ แต่แท้จริงแล้วการท่องเที่ยวในประเทศไทยประสบความสำเร็จสูงมาก จนถึงปัจจุบันยังคงมีผู้คนทะลักเข้ามาเที่ยวประเทศไทย การแถลงข่าวถึงการตรวจพบผู้ติดเชื้อในพื้นที่ต่างๆ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อที่จะหยุดยั้งการแพร่ระบาดของโรคและให้ถือว่าเป็นการเตรียมการต้อนรับสถานการณ์ของโรคเอดส์ที่จะไม่มีผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นอีกต่อไปในอนาคตอันใกล้

หากไม่สามารถลดการมีเพศสัมพันธ์สำส่อนได้ก็ต้องเรียนรู้วิธีการมีเพศสัมพันธ์อย่างถูกอนามัย วิธีการนี้เห็นจะต้องใช้กันไปอีกนานแสนนานถึงแม้ว่าสถานการณ์โรคเอดส์จะสงบลงแล้วก็ตาม เพราะตราบดีที่เชื่อยังคงมีอยู่ในกลุ่มหญิงหรือชายบริการ คงไม่มีใครอยากเสี่ยงที่จะติดเชื้อมหันตภัยตัวนี้จากหญิงหรือชายบริการกลุ่มนี้ ถึงแม้จะมีการตรวจเลือดเป็นประจำ มาตรการนี้ก็จะต้องอยู่ต่อไป เพราะนอกจากจะป้องกันการติดเชื้อโรคเอดส์แล้วยังจะป้องกันการติดเชื้อโรคอื่นๆ อีกหลายชนิดได้ด้วย ปัญหาที่มีอยู่ตรงที่ว่าผู้ที่ใช้บริการเหล่านี้อาจจะไม่ตระหนักถึงความสำคัญของโรคหรืออยู่ในภาวะมึนเมาไม่ได้สติทำให้ขาดความยั้งคิด มีความรู้สึกอยากอวดว่าตนมีความกล้า จึงยอมเสี่ยงติดโรค ประเด็นเหล่านี้จะต้องมีมาตรการป้องกันโดยให้

การศึกษาถึงวิธีการป้องกันในหมู่หญิงและชายบริการด้วย นอกจากนี้รัฐบาลควรส่งเสริมการผลิตยางอนามัยสำหรับใช้กับเพศหญิง เพราะหญิงหรือชายบริการนั้นมีสิทธิอย่างสมบูรณ์ในการที่จะป้องกันตนเองจากการติดเชื้อชนิดนี้ วิธีการนี้จะสามารถนำมาใช้เป็นข้อต่อรองได้ในกรณีที่ผู้ใช้บริการไม่ยอมใช้ยางอนามัย

สังคมนี้ควรจะให้ความเห็นอกเห็นใจแก่ผู้ติดเชื้อโรคเอดส์ ทั้งนี้เพราะผู้ที่ติดเชื้อส่วนใหญ่ในขณะนี้ยังสามารถทำงานได้ตามปกติและแต่ละคนก็อยากจะมีชีวิตและปฏิบัติภารกิจเหมือนเดิมดังเช่นก่อนที่จะติดเชื้อ เนื่องจากผู้ที่ติดเชื้อเหล่านี้ยังสามารถปฏิบัติงานได้ดี สังคมจึงควรรหาทางช่วยเหลือผู้ติดเชื้อแต่ยังไม่ปรากฏอาการของโรคได้มีงานทำและดำรงชีพไปตามปกติโดยจัดงานให้เหมาะสมและไม่ไปปฏิบัติงานที่เสี่ยงต่อการแพร่เชื้ออีก บุคคลเหล่านี้ควรได้รับการส่งเสริมให้ปฏิบัติงานที่ตนเองถนัดหรือในอาชีพเดิมแต่จัดงานให้เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้สังคมยังคงได้ผลงานจากบุคคลกลุ่มนี้อยู่ ที่จริงแล้วผู้ติดเชื้อแต่ยังไม่ปรากฏอาการจะยังคงสามารถอาศัยอยู่กับครอบครัวเหมือนเดิมได้ตามปกติ หลักการนี้ควรได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อที่จะเน้นให้สังคมเข้าใจว่าผู้ที่ติดเชื้อกลุ่มนี้ยังคงทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้และไม่ใช่บุคคลน่ากลัวแต่ประการใด นอกจากนี้จะยังคงมีผลในแง่ของจิตวิทยาที่จะทำให้ทั้งผู้ติดเชื้อและสังคมต่างยอมรับซึ่งกันและกัน และอยู่ด้วยกันไปจนกระทั่งผู้นั้นป่วยเป็นโรคจริงๆ ประเด็นนี้จึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดในขณะนี้ เพราะเราต้องเตรียมตัวรับสถานการณ์ซึ่งจะมีผู้ติดเชื้อแต่ไม่ปรากฏอาการเป็นจำนวนหมื่นซึ่งอาจจะเพิ่มถึงแสนใน 3-4 ปีข้างหน้า

มองดูแล้ว โรคเอดส์สร้างแต่ความเลวร้ายให้แก่สังคม

ครอบครัว และแต่ละบุคคล หากพิจารณาต่อไปให้ถ่องแท้จะเห็นว่า โรคนี้จะต้องอยู่กับสังคมไทยอย่างแน่นอน เราจึงน่าจะใช้โรคเอดส์ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมเราบ้าง เช่น จะเป็นไปได้ไหมว่า เราจะกระตุ้นให้สังคมเกิดสามัคคีธรรมในการต่อต้านโรค เป็นการร่วมพลังไปในแนวเดียวกันซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มพูนความสามัคคีของคนในชาติด้วย จะทำได้ไหม? หรือเราจะกระตุ้นให้ครอบครัว ญาติมิตร และผู้ใกล้ชิดมีความเห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น เมื่อผู้ที่เรารู้จักเกิดอุบัติเหตุจนติดเชื้อตัวนี้และป่วย ก็ถ้าไม่เห็นใจกันและช่วยกันประคับประคองสภาพจิตใจของกันและกันแล้ว จะให้ใครที่ไหนมาช่วยอีกเล่า? โรคนี้จะช่วยเปลี่ยนวิธีการรักษาพยาบาลจากการรักษาที่โรงพยาบาลมากมายเป็นการรักษาที่บ้านได้ไหม? กล่าวคือ ผู้ที่ป่วยเป็นโรคเต็มขั้นน่าจะมีความปรารถนาที่จะรักษาตัวที่บ้านมากกว่าที่สถานพยาบาล ส่วนผู้ที่เพิ่งติดเชื้อก็ยังทำงานต่อไปในสังคมโดยที่ไม่แพร่เชื้อให้แก่ผู้อื่น และอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเห็นอกเห็นใจกันจนเกิดความรักในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน แนวความคิดเช่นนี้ดูจะเป็นการทำนายผู้วางนโยบายในการควบคุมโรคเอดส์ว่า จะสามารถใช้โรคนี้มาปรับเปลี่ยนสังคมไปในทางบวกในด้านอื่นๆ ได้อีกบ้างไหม?

ใครทราบวิธีการที่จะหยุดการแพร่โรคเอดส์ ได้ตั้งแต่พุงนี้... ช่วยบอกผมที!

เอกสารอ้างอิง

1. สมพันธ์ บุญคุปต์. คำปราศรัยในพิธีเปิดการประชุมวิชาการเรื่อง "สถานการณ์ปัจจุบันของโรคเอดส์และการรักษาด้วย zidovudine". วารสารโรคติดเชื้อและขาด้านจุลชีพ 2531; 5:92-3.
2. อมร ลีลาภิรมย์. โรคเอดส์-ผู้ติดเชื้อ-หญิงอาชีพพิเศษ : วัฏจักรมหันตภัย. วารสารโรคติดเชื้อและขาด้านจุลชีพ 2531; 5:88-91.